

Malkovics Tibor

A magyar jobboldali (nemzeti) radikálisok és a hazai „gárdák” az internetes kapcsolathálózati elemzések tükrében

A magyarországi jobboldali (nemzeti) radikális, szélsőjobboldali és félkatonai szervezeteknél kimutatható az intenzív hálózati kapcsolat. Tanulmányomban a *Social Networks Analysis (SNA)* segítségével ezeknek a szervezetek kapcsolathálózatuk jellemzésével igyekszem bemutatni a hazai jobboldali (nemzeti) radikális pártok és mozgalmak, valamint a civil szervezetek hálózaton belüli pozícióit, azok központi vagy éppen izolált helyzetét. Ez az eljárás ugyanis – az esetek többségében – minden más lehetséges paraméternél jobban magyarázza az esetleges pozíciók megszerzésével járó jelenségeket. Megállapítható, hogy a kisebb mozgalmi családok kisebb valószínűséggel kapcsolódnak a nagyobbakhoz. Így érvényesül a presztízselv, azaz – bár első pillantásra a jobboldali (nemzeti) radikális szervezetek a náluk szélsőségesebb szervezetekkel nem ápolnak élénk kapcsolatokat – az utóbbiak előszeretettel hivatkoznak az előbbiekkal meglévő ideológiai és gyakorlati akcióközösségre.

Bevezetés

Mára a tudományágakban természetes lett a kutatási módszerek pluralizmusa, amelyet az elemzések komplexitása indokol. Írásom kevésbé feldolgozott, érzékeny témának ad teret, tudományos igényvel, interdiszciplináris jelleggel. Politikatudományi jelenséget elemzek szociológiai metodológiával, az értékmegállapítások helyett pedig tényekre alapozom megfigyeléseimet. Az SNA-elemzési módszer alkalmazása során nem a vizsgált aktorok jellemzői a kiinduló paraméterek, hanem azok a strukturális helyzetek (erőforrások) lesznek inkább magyarázó erejűek, amelyek John F. Padgett szerint egyben a mindenkor „politikacsinálás” (*policy making*) meghatározó elemei is (Padgett, 1993: 1259–1319). Vizsgálatom célja nem egy mindenre kiterjedő elemzés elkészítése volt, hanem egy korábbi tanulmányomban ismertetett jobboldali radikális és szélsőjobboldali szervezetek s azok honlapjai alapján rekonstruálható kapcsolati hálózatok strukturális felmutatását végeztem el (Malkovics, 2011: 69–80). Továbbá a Nemzetbiztonsági Hivatal (NBH) éves beszámolóiban szereplő azon megállapításokat gondoltam újra, amelyek szerint a hazai szélsőjobboldali szubkultúrák szervezetei ma Magyarországon teljességgel izoláltan, a jobboldali radikális pártoktól elzártan, „magányosan” működnek.¹

A kapcsolathálózati elemzés kutatási problémájának megfogalmazása, tárgyának kijelölése

2007 decemberében a Fővárosi Főügyészség kezdeményezte a Fővárosi Bíróságnál a Magyar Gárda Kulturális és Hagyományörző Egyesület feloszlását, arra hivatkozva, hogy a Magyar Gárda az egyesületi törvénybe ütközően gyakorolta tevékenységét, valamint felvonulásaival és vezetőinek nyilatkozataival megvalósította a kisebbségek elleni uszítás tényállását.

Az „új gárdamozgalom” megalakulását néhány nappal később Szabó Gábor, a Jobbik Magyarországért Mozgalom Párt (JMMP) pártigazgatója, választmányi elnöke jelentette be a Szabadság téri gyűlésen. Amikor a szervezetet reorganizálták, az „újraalapítók” arra az új jogszabályra hivatkoztak, amely 2009. július 14-én jelent meg a Magyar Közlönyben az egyes és módosított szabálysértésekről szóló kormányrendeletként. Az újrászerveződött Magyar

¹ NBH-évkönyvek 1999–2008, <http://www.nbh.hu/bmenu7.htm> (utolsó letöltés: 2010. augusztus 16.).

Gárda vitatható módon minősült társadalmi szervezetnek. Az egyesülési jogról szóló 1989. évi II. törvény kimondta: nem minősül társadalmi szervezetnek a magánszemélyeknek az egyesülési jog alapján létrehozott olyan közössége, amelynek működése nem rendszeres vagy nincs nyilvántartott tagsága, illetve törvényben meghatározott szervezete. A gárda újbóli életre hívói ezt a helyzetet használták ki, amikor arra hivatkoztak, hogy a gárda szervezeti rendje eltér a törvényben meghatározott formától, mert nem működik mellette társadalmi szervezetnek minősülő egyesület vagy más, a törvényben nevesített forma. Ezért szerintük a Magyar Gárda semmiképp sem tekinthető a feloszlott Magyar Gárda Egyesület tevékenységét jogfolytonosan végző szerveződésnek, következésképp a szervezetben tevékenykedő tagok sem büntethetők szabálysértés miatt.

Időközben a szintén megalakult Nemzeti Őrsereg feloszlását is kezdeményezte az ügyészség a szélsőbaloldali Munkáspárt 2006, miután az Őrsereg demonstrációt tartott Nyíregyháza belvárosában, tiltakozva a Magyar Gárda megszüntetése és feloszlása miatt. A Szabolcs-Szatmár-Bereg Megyei Bíróság által hivatalosan bejegyzett Nemzeti Őrsereg Hagyományőrző és Polgárőr Egyesület a munkáspártiak szerint hasonlóan működött, mint a jogerősen betiltott gárda, annak az szinte minden provokatív megmozdulásán részt vett, így például az első 55 gárdistájának avatásán és a tatárszentgyörgyi cigányellenes felvonuláson is.

Ezzel egy időben az interneten a „gárdák” szüneteltették, illetve „frissíteni” kezdték honlapjaikat. Azonban a „gárdák” szempontjából folyamatosan kimutatható maradt, hogy mind a félkatonai egységek és a radikális politikai szervezetek között, mind a radikális szervezetek és a szélsőjobboldali organizációk között töretlen maradt a kapcsolat. Ennek okát a következőkben látom: 1. Néhány radikális jobboldali politikust és mozgalmárt (például Vona Gábort, Budaházy Györgyöt, illetve Toroczkai Lászlót) a történelmi fasizmus-jelenségekhez jobban kötődő szélsőjobboldal is hiteles személynek fogadott el. 2. Szellemi rokonság van köztük a szélsőséges nacionalizmus, az antiszemitizmus, a rasszizmus és az „idegenellenesség” miatt. 3. Az 1990-es években a „nemzeti szocialisták” és a „nemzeti radikálisok” között megbomlott a stratégiai egység, s most ezt igyekeztek helyreállítani; a szövetség részben a 2009-es nyári, szegedi „Nemzeti Garancia” találkozón, az Ópusztaszeri Nemzeti Emlékparkban tartott egyeztetésen körvonalazódott, ahol a Magyar Gárdán, a Hatvannégy Vármegye Ifjúsági Mozgalmon (HVIM), a Nemzeti Őrseregen és a Betyár Seregen kívül a nemzetirock-zenekarok és a futballultrák is megjelentek.² 4. A még megmaradt nyugati radikális és szélsőséges ideológiákat valló emigráció egyetértése is egyengette a kapcsolatot, amennyiben – az ugyanezen évi EP-választások során – a JMMP támogatására szólította fel az illegálisan működő szervezetek szimpatizánsait.

Hipotézisek

Dolgozatomban elsősorban primer kvantitatív kutatási eredmények és adatok feldolgozására támaszkodom, de szociológiai-matematikai-statisztikai elemzési módszerekkel is alátámasztom hipotéziseimet. Az adatok forrása elsősorban az internet volt, a felvázolt előfeltevéseket empirikus módszerekkel elemeztem. Hipotéziseim a következők:

- Ha a „politikacsinalás” meghatározó elemeinek analízisével – egy nem minden részletre kiterjedő vizsgálat révén – az elemzett szervezetek honlapjainak kapcsolathálózati megközelítése által kimutatható, hogy e hálózatok strukturális jellemzői különbségeket mutatnak a „nyugati trendekhez” képest, akkor arra is következtetni lehet, hogy a hasonlóságok ellenére a jobboldali radikális előretörés körülményei és jellemzői is mások lesznek Kelet-Közép-Európában.
- Ha a hazai radikálisok összefogásának hátterében a hálózati vonatkozások szempontjából regisztrálhatóvá válik a „presztízselv” megjelenése, amely megtévesztheti a felületes elemzőt, mivel úgy érvényesül, hogy bár első pillantásra a jobboldali (nemzeti) radikális szervezetek a náluk szélsőségesebb szervezetekkel nem ápolnak élénk kapcsolatokat, akkor egy internetes kutatás bebizonyíthatja, hogy utóbbiak előszeretettel hivatkoznak az előbbiekkal meglévő ideológiai és gyakorlati akcióközösségre. Ennek fordítottja persze nem feltétlenül igaz, és ez egybevág a nemzetközi politológiai szakirodalom megállapításaival. Mindenesetre networkanalízis segítségével élénk kapcsolatrendszer is feltárható közöttük.

² Szélsőjobbos összefogás. Szegedi gondolatok. HVG, 2009. június 20.

A kutatás időbeni lehatárolása

Internetes kutatásomban 2008 decemberétől 2010 augusztus végéig vizsgáltam meg a radikálisok és a szélsőségesek közti kapcsolatrendszer megszakíthatlanságát, folyamatos jelenlétét, amely a jogi szankciók ellenére folyamatosan kimutatható volt, és amely kiegészült az időközben megalakult szervezetekkel is.

A tudottnak vélt kapcsolatok bizonyítására azért volt szükség, mert azok diszciplináris mélységű és érvényű összefüggéseinek feltárása az eddigi kutatások többségében elmaradt. Pedig egy nem reprezentatív kutatás is megmagyarázhatja, hogy volt-e szerepük a korábbi szélsőséges csoportok tagjainak a legális szervezkedést biztosító különféle gárdák létrehozásában, támogatásában, a jobboldali (nemzeti) radikalizmus nagy arányú hazai előretörésben. Az ezt igazoló kapcsolatokra a honlapok elemzése során számos esetben rátaláltam. A Független Magyar Gárda (Őrző Szárny) esetében e kapcsolatokra példa lehetett az az esemény is, amikor a szervezet a Vér és Becsület Kulturális Egyesület (VBKE) korábbi vezetőjével, a Pax Hungarica Mozgalom képviselőjével együtt közös demonstráción vett részt. Köztudomású, hogy Dósa István, a Független Magyar Gárda szakadár alakulatának vezetője egy ideig a Magyar Gárda főkapitánya volt. Ezért lényeges, hogy az egykori főkapitány Domokos Endre Jánosnak, a betiltott szélsőjobboldali VBKE vezetőjének társaságában 2009. április 18-án a budai Várban, a német nagykövetség előtt megtartott, „Az igazság szabaddá tesz!” elnevezésű demonstráción holokauszttagadó beszédet mondott.³

A kapcsolathálózat-elemzés fontosabb szakirodalmának áttekintése

A kapcsolathálózat-elemzés különféle aktorok (például egyének, csoportok, szervezetek, nemzetállamok) közti kapcsolatok matematikailag is megalapozott analízisét teszi lehetővé. Számos tudományág használja a módszert. A hazai politikai tudományokban eddig kevésbé alkalmazták, pedig kiváló elemzési stratégia a politikai szereplők közti viszonyok analízisére. Nemzetközi viszonylatban a módszer használói között van David Knoke, aki munkájában két évtizednyi politológiai kapcsolathálózat-kutatás eredményeit foglalta össze a választói döntések, a társadalmi mozgalmak, a formális szervezetek és az elitek témaköreiben (Knoke, 1990). Ezért a társadalmi mozgalmak tanulmányozásakor gyümölcsöző lehet a hálózati nézőpont használata, amely a kollektív cselekvéseket a társadalmi kontextusoktól és az egyéni cselekvők kötéseitől tartja függőnek (Diani & McAdam, 2002). Sőt a nemzetállami *policy network*ök mellett a nemzetállamok feletti politikai képződmények vizsgálatában is jól alkalmazható módszer (Knoke, 1995; Thurner & Binder, 2008).

Előbbiek mellett John F. Padgett és Christopher K. Ansell a politikai mobilizáció, illetve a kollektív cselekvés-szerveződésben közreműködő személyes kapcsolathálózatok szerepét is felvetették. Padgett és Ansell történeti kutatásukban arra a kérdésre keresték a választ a kapcsolathálózat-elemzés segítségével, hogy a Mediciek hogyan emelkedtek fel a kormányzati hatalomért – elsősorban a Strozikkal – folytatott küzdelmekben. Arra a következtetésre jutottak, hogy a Medici-párt valójában a szomszédság és a presztízs dimenziója mentén épült fel. S bár az oligarchák és a Medici-pártiak lenézték egymást, az előbbiek a Mediciek révén álltak egymással kapcsolatban. Vagyis a támogatók egyedül általuk kapcsolódtak az elithez, egymáshoz, és ez hozta a család pozíciójának megerősödését (Padgett & Ansell, 1993: 1259–1319).

Az említettek mellett számos kutató tett hozzá az eddigi eredményekhez (Coleman, 1990; Blais, 2000). Magyarországon a szociológiai kapcsolathálózati kutatásokban Angelusz Róbert és Tardos Róbert jártak az élen. Ők megvizsgálták a politikai részvétel vonatkozásait, tágabb társadalmi összefüggéseit is (Angelusz & Tardos, 2005: 65–159). Vedres Balázs a cégek politikai polarizációját elemezte (Vedres, 2006: 1339–1344).

³ A Magyar Gárda főkapitányát izgatással gyanúsítják. HVG, 2009. április 20. http://hvg.hu/itthon/20090420_kozosseg_elleni_izgatas_magyar_garda (utolsó letöltés: 2010. augusztus 16.).

Az alapsokaságtól a minta feldolgozásáig

Tanulmányom elemzései szempontjából egyébként az *alapsokaság* (például a jobboldali (nemzeti) radikális és szélsőjobboldali szervezetek) és a *megfigyelési egység* (például az egyes honlapok) kiválasztásánál azért döntöttem a mintába került szervezetek internetes honlapjai mellett, mert a vizsgált organizációk esetében feltételezhető volt, hogy azok portáljai egyre több felhasználó számára hozzáférhetőek. A honlapok pedig viszonylag egyértelműen mutatják a hálózati kapcsolatok meglétét, míg a tagság megosztott véleménye kevésbé egyértelmű eredményekre vezetett volna. Az adatgyűjtési módszert kiegészítettem a „hólabda”, vagyis a „gördített minta” módszerével, amely Earl Babbie szerint gyakran alkalmazott „nem valószínűségi mintavételi eljárás. Minden személytől javaslatot kérünk további megkérdezendő személyekre” (Babbie, 1999: 677).

Vizsgálatom során az internetes honlapok elemzésében a különböző csoportok legbefolyásosabb tagjai internetes honlapjuk révén tettek „javaslatot” olyan más honlapokra, amelyek szerintük a legbefolyásosabb fórumok a csoportjukban. A választás azon alapult, hogy azok linkjeit feltüntették saját felületükön mint ajánlott home page-eket. A kutatás menete ezáltal valóban úgy gördült, mint egy hólabda. Sőt minden egyes ajánlott linket több hullámban tovább is gördítettem, majd a mintavétel eredményeit mátrixban ábrázoltam.

Az SNA, vagyis a kapcsolathálózati megközelítés olyan elemzési stratégia, amely a vizsgálat alanyának tulajdonosságain túl annak társadalmi-strukturális kontextusát igyekszik megragadni. A megközelítés módszertani lényege tehát az, hogy a networkelemzés a társadalmi jelenségek megértésében és magyarázatában az attribútumtípusú változókkal szemben a relációk (a vizsgált sokaság tagjai közti kapcsolatok) hatásainak elsődlegességét feltételezi. A kapcsolathálózati elemzés jól kiforrott és a követők által használt speciális fogalomkészlettel is rendelkezik, amelyben az aktorok – a hálózatok csomópontjai – lehetnek akár emberek, családok, jogi személyek, szervezetek, dolgok, események, pozíciók egy szervezetben vagy hierarchiában, esetleg városok, államok stb. Az aktorokat irányított (például „A” barátjának tartja „B”-t, de nem biztos, hogy „B” is annak tartja „A”-t) vagy irányítatlan (például ha „A” rokona „B”-nek, akkor „B” is rokona „A”-nak) kapcsolatok köthetik össze.

Az ilyen elemzések egyik legkritikusabb pontja a mintavétel, ugyanis nem kerülhető meg az a módszertani kérdés, hogy miként zajlik a vizsgált alapsokaság határainak kijelölése. A határok kijelölésére lényegében két lehetőség nyílik, nevezzük ezeket 1. *realista megközelítésnek*, amely alapján a vizsgált aktorok jelölik ki a csoporthatókat, ők maguk nevezik meg azt, hogy kit tekintenek tagnak, és 2. *nominalista megközelítésnek*, amely szerint a kutató elméleti érdeklődése szab határt a feltérképezni kívánt hálózatnak, és utóbbi döntheti el, hogy mit tekint relevánsnak a saját vizsgálatában. Elemzésem Achilles-sarka is a mintavétel kérdéséhez kapcsolódott. Ennek kapcsán a realista és a nominalista megközelítés közül az előbbi mellett döntöttem: a médiumokban és a kurrens szakirodalomban említett szervezeteket vettem kiindulópontnak (összesen 68 darabot), majd ezekből a hólabdás mintavételi módszerrel két „hullámot” indítottam el. Így alakult ki az elemzett 120 szervezetből álló kapcsolatháló.

Kapcsolatnak azt tekintettem, ha egy adott honlapról egy másikra konkrét linket találtam vagy a honlap látható módon támogatón jelenített meg egy-egy szervezetet. Ez a nagyon egyszerű megközelítés csak a kapcsolat irányának rögzítését tette lehetővé (azaz azt tudtam meg, hogy kölcsönösen vagy csak egyoldalúan említették-e egymást a vizsgált szervezetek). A kapcsolat erősségéről, konkrét tartalmáról nem volt információ. Csupán azt feltételeztem, hogy az egyfajta ideológiai kapcsolódást, szellemi közösségvállalást jelent. A vizsgált honlapokon fellelhető linkek közül csak a politikai szervezetekre vonatkozókat rögzítettem adatbázisomban, a hírportálokra, magánszemélyek honlapjaira mutatókat, esetleg „nemzeti vagy szkinhed” rockzenekarokra vonatkozókat egyelőre nem. Céлом a szervezetek közti kapcsolatok bemutatása volt: e kapcsolatok okai lehettek annak, hogy e szervezetek stratégiai közösséggé válása révén a 2009-es európai parlamenti választások után a JMMP és szövetségesei 2010-ben a parlamenti választásokon is „új erővé” tudtak válni, s nemcsak három képviselőt küldhettek az Európai Parlamentbe (EP), hanem 47 képviselőt a nemzeti törvényhozásba is.

Az adatbázis kialakításakor a következő kódokat használtam: 1. hivatalos-e a honlap; 2. az hányadik hullámban került be a mintába; 3. a legalitás fokának és a szervezeti formának a jellege; 4. a radikalizmus foka;⁴ 5. nemzetiség és az alapítás helye; 6. a szervezettség; 7. a félkatonai vagy polgári (civil) szervezeti jelleg; 8. a fegyverhasználattal kapcsolatos információk; 9. az őrző-védő és rendezvénybiztosító tevékenység; 10. a hagyományörző és kulturális örökség őrzésével kapcsolatos aktivitás; illetve 11. a katasztrófavédelmi, sírgondozó és ökológiai feladatok végzésének bizonyíthatósága. Az elemzések ábráit az Ucinet 6. és az SPSS 17.0 számítógépes programok segítségével készítettem el. Az elkészült analízis több kutatási észrevételét – terjedelmi okok miatt – itt részletesebben nem fejthetem ki, így csak a legfontosabb adatokra utalok.⁵

A minta elemzése: röviden a mintába bekerült szervezetekről

Dolgozatomban 68 szervezetet, a kiinduló mintában szereplő *pártokat, mozgalmakat, egyesületeket, alapítványokat*, illetve *érdekszervezetet és szakszervezetet* vettem alapul. Figyelmem azért e szervezetekre irányult egyelőre, mert nem kívántam parttalan vizsgálatokba és elemzésekbe bonyolódni. Az ezekből elindított „kéthullámú” hólabdás mintavétellel alakult ki az elemzett 120 szervezetből álló kapcsolatháló. Ez a mintavételi eljárás használhatónak bizonyult a kutatás során, mert a legtöbb szervezet linkelt általa „hasznosnak” vélt honlapokra, említett „rokon ideológiájú” szervezeti portálokat.

Néhány észrevétel a kapcsolathálózati kutatás mintája tekintetében

A vizsgált időszakban a mintában szereplő szervezetek 70 százaléka legalisan, 18 százaléka féllegálisan működött. Az utóbbi kategóriába azokat a szervezeteket soroltam, amelyeket vagy betiltottak (mint a VBKE-t), de egykori tagjai azóta is demonstrálnak (sőt megtartják „mementóként” magyar elnevezésű honlapjukat, és a szervezet portálját angol elnevezéssel működtetik tovább); vagy – mint a Nemzeti Őrsereg és Magyar Gárda szervezetei, amelyek felosztatását bírósági beadvány útján kezdeményezték – „klónként” tovább folytatták tevékenységüket. Az „újraalapított” Magyar Gárda esetében úgy jártam el, hogy az egyszerűség kedvéért a Független (Őrző) Magyar Gárdára mutató linkeket a hivatalos honlapra irányuló hivatkozásokhoz soroltam. A „mozgalom” és az „egyesület” szervezeti kereteinek különválasztását, valamint az „őrző-szakadár” szárny létrehozását ugyanis ügyes taktikai mozzanatként értelmeztem, amely lényegében megkettőzte az eredeti szervezetet. Mi több, a „klónok” közt sem volt áthidalhatatlan ellentét. E taktikát a „történelmi” radikálisok és a szélsőségesek is alkalmazták (Vitári, 2006: 141–143).

A legalitás foka szerint a mintába került összes honlap közül valamivel több, mint tíz százalékban találtam illegálisan működő szervezetet. Kiemelném közülük a Magyarok Nyilai Nemzeti Felszabadítási Hadsereg (MNYNFH – Solymosi Eszter Csapásmérő Alakulata) honlapját, amelyet az illegális formában tevékenykedő szervezet nevében a kuruc.info hírportál működtetett.

4 A jobboldali radikalizmus fogalma differenciált fogalmi megközelítést igényel, ahogyan a „szélsőjobboldal” jelensége is különbözően és szélesen értelmezhető, hiszen magában foglalhatja a radikális jobboldali pártokat is, amelyek jelen vannak a törvényhozásokban és kormányokban is. Ezek a szélsőjobboldalhoz hasonlóan küzdhetnek például az *establishment* ellen. A szélsőjobboldal sem egységes típus, bár bír homogén jellemzőkkel. Cas Mudde mégis úgy látja: a jobboldali radikálisok abban különböznek a szélsőjobboldaliaktól, hogy elfogadják a parlamentáris demokrácia kereteit, annak feszegetésében megmaradnak a szavak szintjén, míg a szélsőségesek tetteleg fellépnek ellene. Ez az elhatárolás természetesen több szempontból vitatható. Ha azonban a kérdést különböző attitűdök, ideológiai tartalmak, szervezeti jellegek, valamint a demokratikus keretekhez való viszony alapján stb. szemléljük, az 1980–1990-es évektől feltűnő jobboldali radikális szervezetek („új jobboldal”) – amelyek kihasználták a gazdasági dekonjunkcióra és a társadalmi válságok légkörét, és támogatottságuk révén gyorsan átlépték a parlamenti küszöböt – számos vonásukban különböznek a régi típusú, tradicionális szélsőjobboldaltól, amelyek a második világháború után marginalizálódtak vagy jelentősen átalakították politikai profiljukat. Markáns különbség mutatkozik közöttük a demokrácia eszményének és intézményeinek elfogadása terén, amely az előbbieket antidemokratikus jellegét is mérsékelte. Néhányan koalíciós kormányzatokban fontos pozíciókat töltöttek be, mindvégig a demokratikus „játékszabályoknak” megfelelően viselkedve. Választási eredményeik a 10–20 százalékot is elérhetik. Esetükben a név nem mindig igazít el, hiszen tartózkodnak attól, hogy magukat radikálisnak nevezzék. Magam – Mudde eredeti definícióját kiegészítve – azokat a szervezeteket tekintetem jobboldali radikálisnak, amelyek 1. a tradicionális fasizmus terhért igyekeznek hátrahagyni; 2. „demokráciapártiak”, bár rendszerkritikai felülvizsgálatot hirdetnek; 3. a krízisek okaként az „idegeneket” jelölik meg (bár nem mindig antiszemiták); 4. a történelmi fasizmus-jelenségekkel szemben nincs „valódi”, többé-kevésbé kifejtett ideológiájuk vagy doktrínájuk; 5. propagandájuk címzettje általában egy ügy, egyetlen téma (*single-issue party*); 6. tapasztalható körükben az „új antiszemizmusz” érzülete (Izrael-ellenesség); 7. „harmadik pártokként” (*third party*) határozzák meg magukat, s tartózkodnak a „szélsőjobboldali” vagy „radikális” megnevezésektől. E pártok és mozgalmak különböznek egymástól a gárdaalapítások tekintetében is (Mudde, 1999: 257–276).

5 Részletesebben lásd: http://phd.lib.uni-corvinus.hu/654/1/Malkovics_Tibor.pdf (utolsó letöltés: 2013. január 25.).

A mintában szereplő szervezetek 58 százaléka egyesület vagy alapítvány volt, 26 százalékuk mozgalomként, 14 százalékuk pártként és két százalékuk szakszervezeti vagy érdekvédelmi szervezeti formában tevékenykedett. Ez azzal magyarázható, hogy az előbbieket az állam szigorúan ellenőrizte, és az állami támogatás elmaradásával veszélybe kerülhetett működésük. Jó példa erre a Magyarok Világszövetsége (MVSZ), amely nagymértékben rászorult az állami szubvencióra. Így amikor a 2001–2002-es költségvetés elkészítése során – képviselői módosító javaslatra – az országgyűlés megvonta a szervezet költségvetési támogatását, az nyomban működési zavarokkal szembesült. Az egyesületi és az alapítványi forma, valamint a mozgalmi jelleg felülreprezentáltsága esetünkben azzal is magyarázható volt, hogy a jobboldali (nemzeti) radikálisok esetenként e szervezeti típusok révén állnak kapcsolatban a hazai és a nemzetközi szélsőjobboldali mozgalmakkal. (Látni fogjuk, e mozgalmak és egyesületek közül a Magyar Önvédelmi Mozgalom [MÖM], a Lelkiismeret '88, a HVIM vagy a párttal alakult JMMP és természetesen a Magyar Gárda Mozgalom centrális helyet foglalt el.) Úgy látszik, a társadalmi szempontból horizontálisan szerveződő *mozgalmi* vagy *egyesületi* forma alkalmasabb arra, hogy a pártokkal vagy szakszervezetekkel ellentétben az érintettek elég széles körű és általános ideológiai, világnézeti alapon fogalmazzák meg az érdekeiket egyes ügyekben. A radikálisok témáinak megjelenítésére mindenesetre az egyesületi-alapítványi és a mozgalmi szervezeti formák talán a legalkalmasabbak.

A *radikalizmus foka* szerint – amelyet részben öndefiníciós, részben az említett szakirodalmi megfontolások alapján határoztam meg – a vizsgált honlapokat fenntartó szervezetek zöme, 62 százaléka volt jobboldali (nemzeti) radikális. Érdekes, hogy a mintában a mérsékelt szervezetek és a szélsőjobboldalnak tekinthetők közel azonos arányban fordultak elő. Így nagy valószínűséggel állítható, hogy mind a mérsékelt szervezetek, mind a szélsőjobboldali portálok között jó néhány olyan akadt, amely alkalmasint radikális szervezetet is megjelölt mint „fontos vagy hasznos” linket, illetve rokon ideológiájú szervezetként hivatkozott ilyenre.

A mintában szereplő aktorok láthatóan 80,8 százalékban magyarországi alapításúak voltak, ami természetesen köthető a legális működés és az állami támogatások megszerzéséhez is, valamint a helyi, parlamenti és EU-s választásokon való indulásokhoz, amelynek ez az elem egyben garanciáját is jelenti. Viszonylag kis számban fordulnak elő nemzetközi alapítású szervezetek, amelyek többnyire izoláltak is voltak. Mindössze négy százalékban kerültek a mintába kisebbségi szervezetek honlapjai; ezeken általában a környező országokban (főként Romániában) működő szervezeteket kell érteni. Ez a tény furcsa módon utalhat arra, hogy mint „ügy”, a kisebbségi helyzetben lévő magyarság sorsa iránti elkötelezettség mind a mérsékelt, mind a szélsőjobboldali szervezetek politikájában megjelenik ugyan, ám ténylegesen ez az „egy ügy” (*single-issue*) a szervezetek és mozgalmak többsége szempontjából még a környező országokban javuló internetes hozzáférés ellenére is főként a jobboldali (nemzeti) radikálisokat jellemzi. A világhálón keresztüli kapcsolattartás hiányában pedig a nevezett kisebbségi szervezetek többnyire izoláltak maradnak. A másik következtetésem az, hogy az „egyedi ügyek” között nem is elsősorban a környező országok magyar kisebbségeinek ügye a legrelevánsabb, hanem fordítva, a hazai kisebbségeké, etnikumoké, nemzetiségeké, elsősorban a cigányságé és a migráns „idegeneké”.

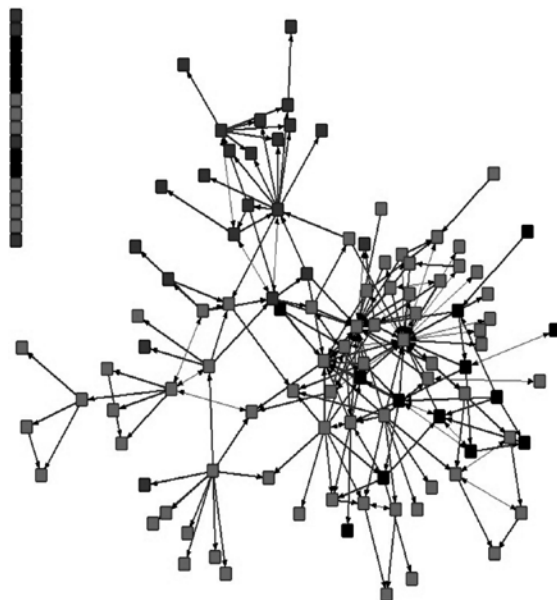
Elemzésem egyik fontos része az irregulárisan szerveződő, paramilitáris alakulatokra irányult. A mintában szereplő szervezetek közel 40 százalékban félkatonai jellegű szervezetek, 60 százalékban viszont civilek, tehát nem katonai karakterű alakulatok voltak. Ebből következően – bár megfogalmazható, hogy a mintában nagyon erősen érvényesült a katonai vonás – a szervezetek valamivel nagyobb része mégsem volt ilyen természetű.

A fegyverhasználat (például bizonyított lögyakorlatok vagy „sporttáborok” és *paintball* „hadjátékok” megrendezése) kérdésében maguk a honlapi információk, a nemzetközi és a hazai sajtóinformációk voltak azok a kútfők, amelyekből e tevékenységekre következtetni tudtam. (Ez történt a Magyar Gárda győri Wass Albert-zászlóalja esetében is.⁶) Emiatt a fegyverhasználat a vizsgált szervezeteknek „csak” 23 százalékánál volt tetten érhető, ezzel szemben a szervezetek többsége nem rendezett sem lögyakorlatokat, sem úgynevezett „sporttáborokat” vagy hadijátékokat.

6 „A győri Magyar Gárda tartott lögyakorlatot”. MTI, 2009. január 7. <http://index.hu/belfold/garda0107/> (utolsó letöltés: 2011. szeptember 2.).

A szervezetek honlapjai közti kapcsolathálózati összefüggések

A 120 elemet számláló minta adatait a mátrixon túl gráfformátumban is megjelenítettem. A gráfban a hálózat aktorai között lévő irányított kapcsolatokat nyilak jelzik. A Ucinet 6. program MDS (többdimenziós skálázás)⁷ módszerének felhasználásával előállított ábrám az aktorokat – hasonló pozíciójuk alapján – térben helyezték el. Az átláthatóság kedvéért a teljes networkben nem tüntettem fel a szervezetek nevét (lásd a 1. ábrát).

1. ábra. A teljes elemzett honlapminta kapcsolathálózata⁸

A teljes elemzett honlapminta kapcsolathálózatának modelljéből jól magyarázható az az elméleti előfeltevés, hogy a jobboldali (nemzeti) radikális szervezetek hálójának centrumába mintegy beágyazódnak a szélsőjobboldali szervezetek. A kevésbé centrális helyzetű, illetve izolált radikálisokra ez a pozíció kevésbé volt jellemző.⁹ Az ábrán is jól látható összefonódásnak egyik oka az lehet, hogy a jobboldali (nemzeti) radikális mozgalmak és pártok néhány prominens vezetőjének szélsőjobboldali elfogadottsága révén meglehetősen erőteljes kapcsolatai vannak a szélsőjobboldallal és az ahhoz kapcsolódó (ifjúsági) szubkultúrákkal. Azonban a mérsékelt szervezetek többsége igyekszik elhatárolódni az előbbi szervezetekkel való kapcsolattartástól. Néhány mérsékelt szervezet ennek ellenére kimutathatóan kapcsolatban állt mind a jobboldali (nemzeti) radikális, mind a szélsőjobboldali szervezetekkel. Az utóbbiakkal való kapcsolatápolásra a *Polgári Körök Mozgalom* esetében találtam példát, amelyet egyébként Vona Gábor, a JMMP elnöke is a demonstratív megmozdulásoktól sem idegenkedő nemzeti radikális törekvések „bölcsojének” tartott. Meglepő módon még a Fidesz–MPSZ ifjúsági tagozatának, a Fidelitas – Új Nemzedékének kapcsolatrendszerében is találtam erre utaló nyomot. Ebből az előfordulásból ugyan nem lehet minden kétséget kizáró következtetést levonni, ám annyit mégis, hogy a radikális mozgalmak tagadhatatlanul a „híd” szerepét tölthetik be a mérsékelt pártok és a szélsőjobboldaliak között.¹⁰

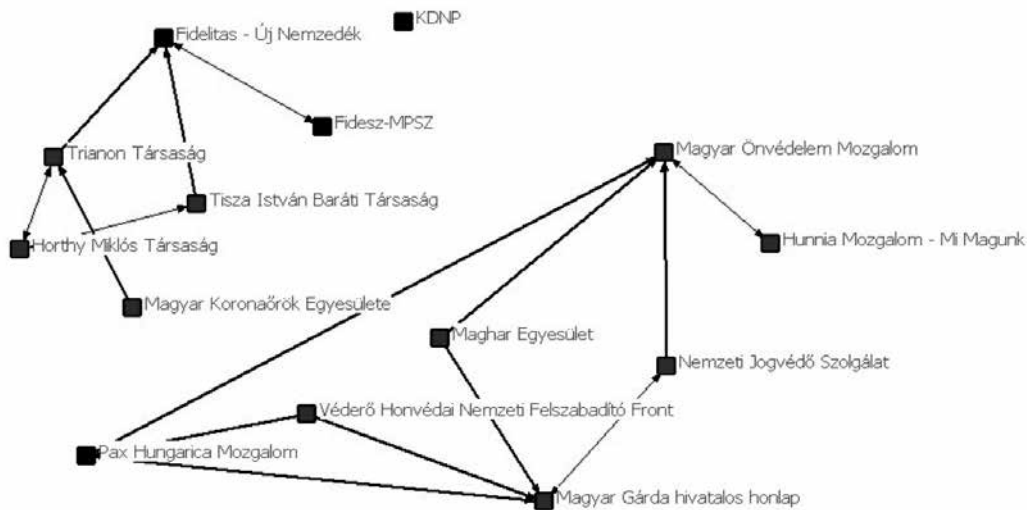
⁷ A *multidimensional scaling* (többdimenziós skálázás) a gráfot kétdimenziós térben rendezi el az összes pontpár közti távolságot véve alapul, vagyis azt mutatja meg, hogy az egyik aktortól a másikig hány lépéssel lehet eljutni.

⁸ Jelmagyarázat: kék négyzet: mérsékelt szervezetek, piros négyzet: radikális szervezetek, fekete négyzet: szélsőjobboldali szervezetek, piros vonal: reciprok (kölcsonös) link.

⁹ A teljesen izolált honlappal rendelkező mintámban szereplő szervezeteket jelölő négyzeteket a bal felső sarokban láthatjuk. Ebből kitűnik, hogy a mérsékelt szervezetek honlapjai arányaiban kevésbé izoláltak, mint a radikális vagy szélsőjobboldali szervezeteké. Persze ez fakadhat abból is, hogy ez utóbbi két kategória dominálja a mintát.

¹⁰ A „híd” (*bridge*) metafora arra az áthidaló szerepre utal a szakirodalomban, amely közreműködik a távolságok mérséklésében, mégpedig a gyenge kötésű kapcsolatok társadalom-integratív szerepe által (Kürtösi, 2002).

A kapcsolathálózatok jellemzői persze bizonyos mutatókkal is kifejezhetők. Ezek mindegyike alátámaszthatja a gráf alapján kirajzolódó képet. Az általam vizsgált szervezetek befolyásosságának egyik mérőszáma az volt, hogy kapcsolataik hány aktor felé mutatnak. Ezt nevezik *out-degree*-nek, vagyis a „kifok”-nak (Albert & Dávid, 1994: 81–91). A legtöbb különböző szervezetet a Magyar Gárda említette honlapja révén, 17 darabot, azaz a mutató alapján e gárda tekinthető a minta legbefolyásosabb szervezetének. A második legmagasabb „kifok-szám” (11 darab) a Magyar Egyesületé volt, amelynek célja öndefiníciója szerint az „emberiség ősi tudásának kutatása, gyűjtése, rendszerezése, szintetizálása, oktatása, terjesztése, összevetve a jelenkor ismereteivel”. (A mérsékelt Fidesz–MPSZ szervezeteinél találtunk még hasonlóan magas arányt.) Emellett tíz másik szervezetre linkelt a Toroczkai László alapította Hunnia Mozgalom; 52 szervezet viszont egyáltalán nem linkelt a honlapjáról más szervezetére. Ezek között mind mérsékelt, mind radikális, mind pedig szélsőséges pártok és mozgalmak megtalálhatók voltak, valamint a regionális szervezetszerű gárdák, így a nyíregyházi alapítású Nemzeti Őrsereg egységeinek honlapjai is.

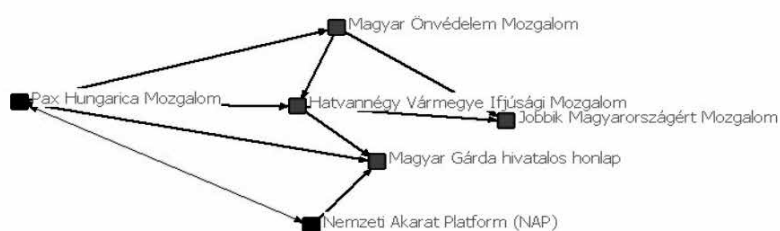
2. ábra. A minimum 5 kifokkal rendelkező szervezeti honlapok hálózata

A minimum öt kifokkal rendelkező, azaz legbefolyásosabbnak tekinthető szervezeti honlapok alhálózata két jól elhatárolható csoportra, illetőleg egy izolált aktorra oszlott. Izolált aktorként volt jelen a mérsékelt Kereszténydemokrata Néppárt (KDNP), míg egyik csoporton belül a Fidelitas – Új Nemzedék és a Fidesz–MPSZ, a Trianon Társaság, a Horthy Miklós Társaság, a Tisza István Baráti Társaság és a Magyar Koronaőrök Egyesülete jelent meg (az utóbbiak részint a forradalmak alatt meggyilkolt miniszterelnök, részint a Horthy-korszak szellemi hagyományait kívánják őrizni, részint pedig a keresztény-nemzeti tradíciók mai letéteményeseinek tartják magukat). E szervezetek tekintetében a jobboldali radikalizmus egy sokkal „régimódibb” formája érvényesül, mint a következő csoportok esetében.

A Nemzeti Jogvédő Szolgálatot és a Magyar Egyesületet azért kategorizáltam a jobboldali (nemzeti) radikális szervezetek közé, mert azok tagjainak világnézete nagyon közel áll a jobboldali (nemzeti) radikális pártok és mozgalmak szimpatizánsainak világnézetéhez. Az előbbi aktivistái közül nem egy a JMMP európai vagy nemzeti parlamenti képviselői között is megjelent. A Nemzeti Jogvédő Szolgálat aktív tagjai nem véletlenül vállalták fel a 2006-os zavarások során jogsértést elszenvedők jogi képviseletét, s talán az sem véletlen, hogy ugyanezen csoportba a Hunnia Mozgalom került (amely egy radikálisan jobboldali, autoriter „párhuzamos intézményrendszer” megvalósításában érdekelt). A Magyar Önvédelmi Mozgalom (MÖM) (amely a jobboldali radikális szervezetek demonstrációi szervezésének fő aktivistája), illetve a Magyar Gárda és a szélsőjobb felé hajló Véderő Honvédek Nemzeti Felszabadító Front, valamint a szélsőjobboldali Pax Hungarica Mozgalom (amelynek vonzáskörében az azóta elhunyt Ekrem Kemál György, Domokos Endre János és Tudós-Takács János helyezkednek el) szintén e csoportba kerültek. Esetükben a szélsőjobboldali kapcsolódási pontok egyértelműen kimutathatók.

Reciprok (kölcsonös) link a honlapok között az első csoportban a Fidesz–MPSZ és a Fidelitas – Új Nemzedék, a Trianon Társaság és a Horthy Miklós Társaság, valamint a Tisza István Baráti Társaság és a Horthy Miklós Társaság között volt. A másik csoportban pedig a MÖM és a Hunnia Mozgalom, valamint a Nemzeti Jogvédő Szolgálat és a Magyar Gárda hivatalos honlapjai között.

Könnyen belátható tény, hogy amely aktorok felé sok kötés irányul, azoknak nagyobb a presztízszük egy adott csoportban. Ez az úgynevezett „in-degree”, vagyis a „befok” (Albert & Dávid, 1994: 81–91). A Magyar Gárda központi pozícióját jól jelzi, hogy nemcsak a kifoka, hanem a befoka is a legmagasabb e szervezetnek (27 link) a többiek között, azaz róluk mondható el a leginkább, hogy a mintában a legnagyobb presztízzsel bírnak. Ezen kívül 23 vizsgált szervezet linkelt a JMMP honlapjára és 11 a HVIM portáljára; 22 szervezet honlapját viszont egyáltalán nem linkelték más vizsgált szervezetek. Ezek közt a mérsékelt pártok és szervezetek portáljai éppúgy megjelentek, mint az izolált szélsőjobboldali szervezetek honlapjai. Érdekes, hogy míg a mérsékelt és jobboldali (nemzeti) radikális pártok kifokai között szélsőjobboldali portálok csak elvétve jelentek meg, a szélsőjobboldali portálok esetében „pozitív” hivatkozásokként sűrűn szerepeltek a radikálisok. A szélsőjobboldali portálok esetében viszont szembeűnő, hogy azokon a mérsékelt jobboldali pártok, például a Fidesz–MPSZ és MDF gyakran a maró gúny és vádaskodás tárgyai voltak.

3. ábra. A minimum 5 befokkal rendelkező szervezeti honlapok hálózata

A vizsgált honlapok közül a minimum öt „befokkal” rendelkező szervezeti honlapok alhálózatába a MÖM, a HVIM, a JMMP és a Magyar Gárda tartoztak, amelyekre – a JMMP kivételével – a szélsőjobboldali Pax Hungarica Mozgalom és a Nemzeti Akarat Platform is közvetlenül linkelt. E szervezetek közül a Pax Hungarica és a Nemzeti Akarat Platform kölcsönösen hivatkoztak egymásra, vagyis reciprok linkekkel álltak egymással kapcsolatban.

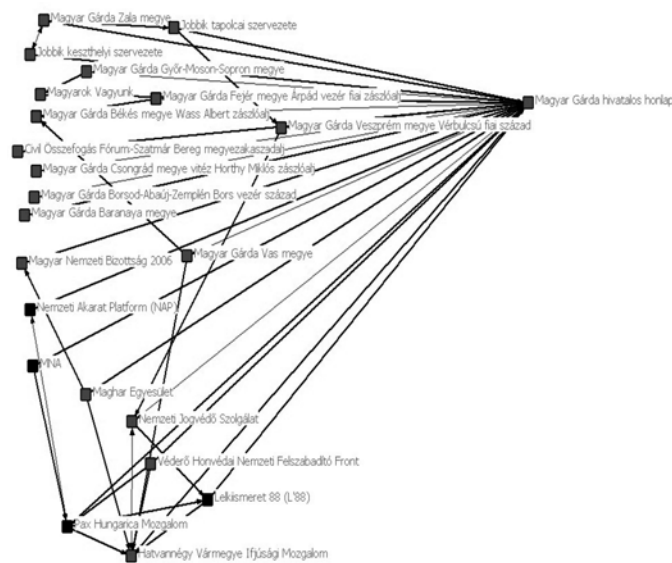
Facilitátornak (előmozdítónak) elemzéseimben azokat tekintettem, akik felé sok kötés irányult, és akik maguk is sok szervezetet említettek meg. Ilyen volt például a mintában a Magyar Gárda is. Információsüllesztőknek (*info-sink*) nevezem azokat, akik felé sok kötés irányult, de akik maguk kevés kapcsolatról számolnak be. Ilyen volt a vizsgált csoportban például a JMMP, amelynek honlapjáról csak egy szervezethez vezetett link, viszont felé 23 link mutatott a vizsgált időszakban. Hasonló, bár kevésbé extrém volt a HVIM helyzete, amelynek honlapjáról négy szervezet volt elérhető közvetve, de 11 linkelt felé. Ezzel ellentétes jelenséggént regisztráltam, amikor egy szervezet több más szervezet weboldalára linkelt, viszont azt nemigen említették mások: erre példa volt a Hunnia Mozgalom (11 versus 1 link), a Magyar Egyesület (11 versus 0), a Fidesz–MPSZ (11 versus 4), illetve a Magyar Koronaőrök Egyesülete (10 versus 0 link).

A vizsgált hálózatok egyik jellemzője lehet a sűrűség, amely a lehetséges és a létező kapcsolatok arányát jelenti, s amelynek értéke egy „0” és „1” közötti szám. A vizsgált honlaphálózatban a sűrűségmutató értéke nagyon alacsony, 0,016 volt, ami azt jelenti, hogy az elméletileg lehetséges kapcsolatoknak csak 1,6 százaléka létezett a valóságban.¹¹ Azaz, amint az egyébként elég „szellős” adatmátrixból is látszott, viszonylag kevés link működött a vizsgált honlapok között. A szórás értéke viszont 0,125 volt, azaz az átlag csaknem tízszerese, ami azt jelenti, hogy a kapcsolatok nagyon egyenlőtlenül oszlottak meg. Emiatt érdemes volt statisztikai módszerekkel is beazonosítani a kapcsolati közpon-

¹¹ Végül is 120 szervezeti honlap között 227 linket regisztráltam.

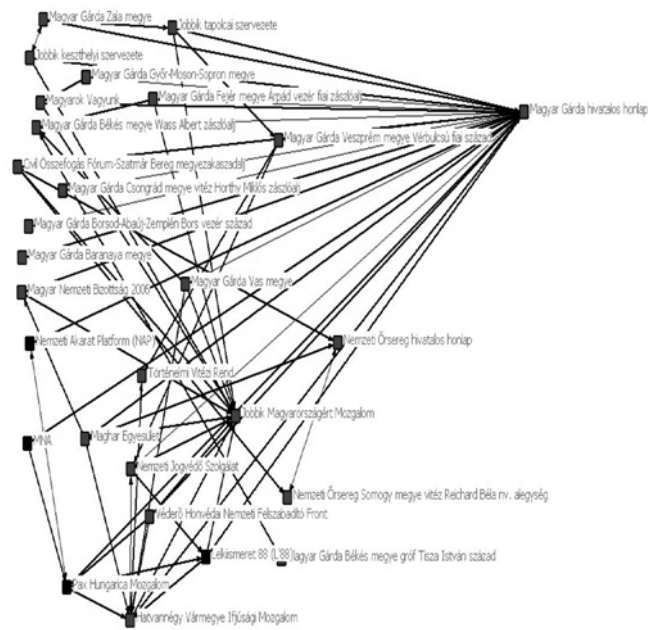
tokat, amire az „egoháló-sűrűség” vizsgálata a legalkalmasabb módszer. Magam azokat a szervezeteket kerestem meg, amelyeknek nagy volt a presztízsük és sokan linkeltek rájuk. A befok szerinti sűrűség alapján a Magyar Gárda hivatalos honlapjának a hálózata volt a legsűrűbb (22,7 százalék), mivel a mintában szereplő szervezetek honlapjainak csaknem ötöde linkelt e honlapra. Emellett a JMMP honlapjának a sűrűsége 19,3 százalék, a HVIM honlapjáié pedig kilenc százalék volt.

A központiség (*centrality*) mérőszáma nem a lehetséges és a valós kapcsolatok arányát, hanem a vizsgált kapcsolathálóban valójában létező, s a vizsgált szervezet által birtokolt kapcsolatok (itt a linkek) arányát vizsgálja. A „kifok” alapján számított hálóközpontiség a mintában 12,8 százalék volt, a „befok” alapján számított hálóközpontiség pedig 21,3 százalék. S bár mindkét érték viszonylag alacsonynak nevezhető, látszott, hogy főleg az egyes szervezetekre irányuló linkek oszlottak el egyenlőtlenbűl. Ezen túl érdekes lehet – már csak a könnyebb átláthatóság kedvéért – egyes hálózati pozícióját illetően kulcsszerepben levő szervezetek egohálóját külön is megnézni. Nézzük meg most a Magyar Gárda egohálóját.

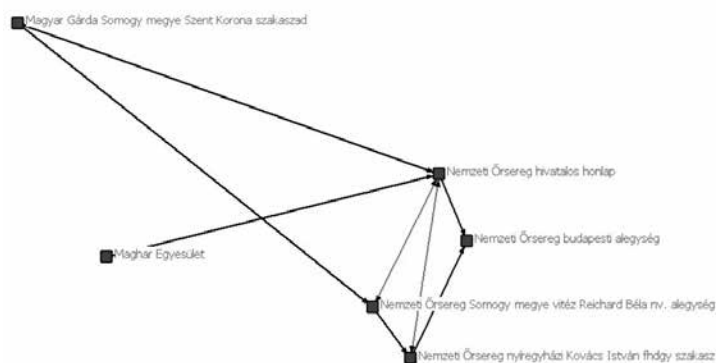
4. ábra. A Magyar Gárda hivatalos honlapjának kapcsolathálózata a teljes elemzett honlapmintán belül

A Magyar Gárda és helyi szervezetei honlapjainak kapcsolathálózata a teljes elemzett honlapmintán belül azt mutatta, hogy ez a gárda élénk kapcsolatrendszerrel épített ki mind a saját egységeivel, mind a JMMP szervezeteivel, mind a Magyar Egyesülettel, mind a Nemzeti Jogvédő Szolgálattal, mind a jobboldali radikálisokat tömörítő Magyar Nemzeti Bizottság 2006-tal, illetve a HVIM-mel és a Véderő Honvédek Nemzeti Felszabadító Fronttal. Ez a fejlemény egyáltalán nem meglepő. Az viszont igen, hogy a gárda networkjében a szélsőjobboldali MNA, a Nemzeti Akarat Platform, a Lelkiismeret '88 és a Pax Hungarica Mozgalom is benne foglaltattak. Ezek közül ugyanis az MNA kimonodottan illegális, irreguláris jellegű félkatonai szervezet, a Lelkiismeret '88 kapcsán pedig meg kell említeni, hogy a „bombagyáros” Tölgyesi Krisztián édesanyja is e szélsőséges szervezet alapító tagja. (A csőbombák és távirányítású gyújtóbombák birtoklásáért letartóztatott Tölgyesi volt az, aki a hatósági gyanú szerint néhány éve, október 23-án akarta „bevetni” robbanószerkezeit.)

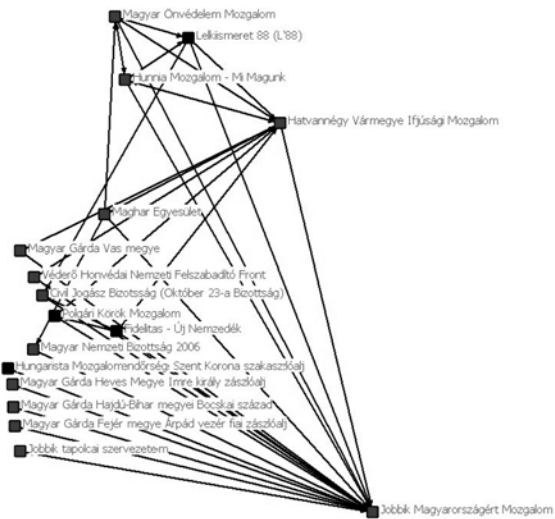
5. ábra. A Magyar Gárda és vidéki gárdák hivatalos honlapjának kapcsolathálózata a teljes elemzett honlapmintán belül

A 5. ábra azt is jelzi, hogy a kapcsolathálózat aktorainak további, a többi helyi gárda honlapjaival való bővítésekor a Magyar Gárda „egohálózában” az azzal „bajtársi szövetségre lépett” Nemzeti Őrsereg és szervezetei, valamint a JMMP hivatalos honlapja és a Történelmi Vitézi Rend (mint a Horthy-korszak egyes történelmi tradícióit ápoló újjraalapított szervezet) is megjelent. Reciprok linkek a Magyar Gárda hivatalos honlapja és a megyei egységek, illetve a Nemzeti Őrsereg hivatalos honlapja és a somogyi alegység honlapja, a Pax Hungarica és a Nemzeti Akarat Platform, valamint a HVIM és a Nemzeti Jogvédő Szolgálat között voltak megfigyelhetők.

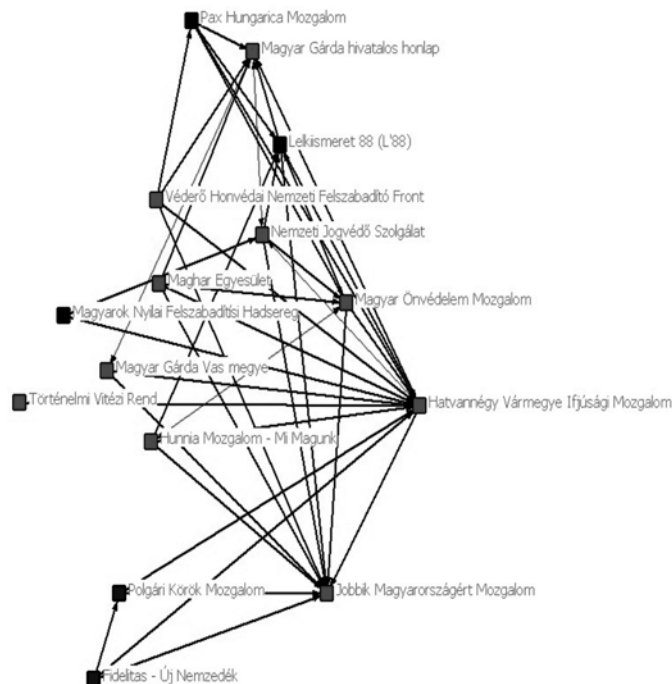
6. ábra. A Nemzeti Őrsereg hivatalos honlapjának kapcsolathálózata a teljes elemzett honlapmintán belül

A Nemzeti Őrsereg hivatalos honlapjának kapcsolathálózata a teljes elemzett honlapmintán belül az őrsereg Somogy megyei alegységével és a nyíregyházi Kovács István főhadnagy szakasszal mutatott reciprok linket. Ezenkívül a Nemzeti Őrsereg hivatalos honlapja és a somogyi egység linkelt egy később felállítandó budapesti alegység már létező portáljára, illetve a Magyar Gárda Somogy megyei Szent Korona szakasza hivatkozott a szervezet hivatalos honlapjára és a Somogy megyei vitéz Reichard Béla alegység home page-ére. A Magyar Egyesület csak a Nemzeti Őrsereg hivatalos honlapjára linkelt.

7. ábra. A JMMP hivatalos honlapjának kapcsolathálózata a teljes elemzett honlapmintán belül

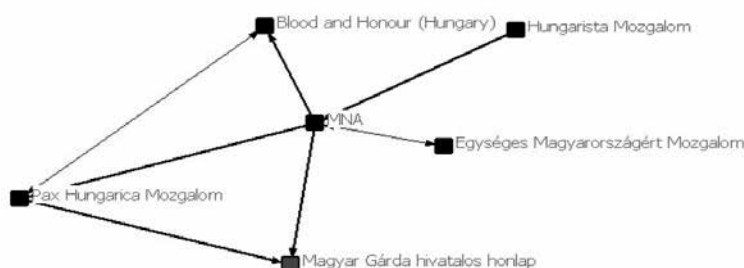
A 7. ábra szerint a JMMP a saját, tapolcai szervezetén kívül a Magyar Gárda megyei szervezeteivel, a Magyar Nemzeti Bizottság 2006-tal, a Magyar Önvédelmi Mozgalommal, a Civil Jogász Bizottsággal, a Maghar Egyesülettel és a Hunnia Mozgalommal mutatott szorosabb kapcsolatot. Ez megint nem meglepő. Ám az érdekes, hogy a párt a félkatonai Véderő Honvédelmi Nemzeti Felszabadító Fronttal, a Polgári Körök Mozgalommal és a Fidelitas – Új Nemzedékkel éppúgy kapcsolatot mutatott, mint a Lelkiismeret '88-cal vagy a Hungarista Mozgalommal, illetve a Tettrekész Magyar Rendőrség Szakszervezettel. A reciprok link tekintetében csak a MÖM és a Hunnia Mozgalom között volt kapcsolat a JMMP hivatalos honlapjának hálózatában.

8. ábra. A HVIM hivatalos honlapjának kapcsolathálózata a teljes elemzett honlapmintán belül

A 8. ábra tanúsága szerint a HVIM a szélsőjobboldali szervezetek közül kitüntetett viszonyt ápolt a Lelkiismeret '88 szervezettel, így az centrális szervezetnek is tekinthető a szélsőjobboldal szempontjából. A HVIM esetében kimutatható volt a kapcsolat a Pax Hungarica Mozgalommal is, illetve a kurucz.info által üzemeltetett MNYNFH-val; ennek az

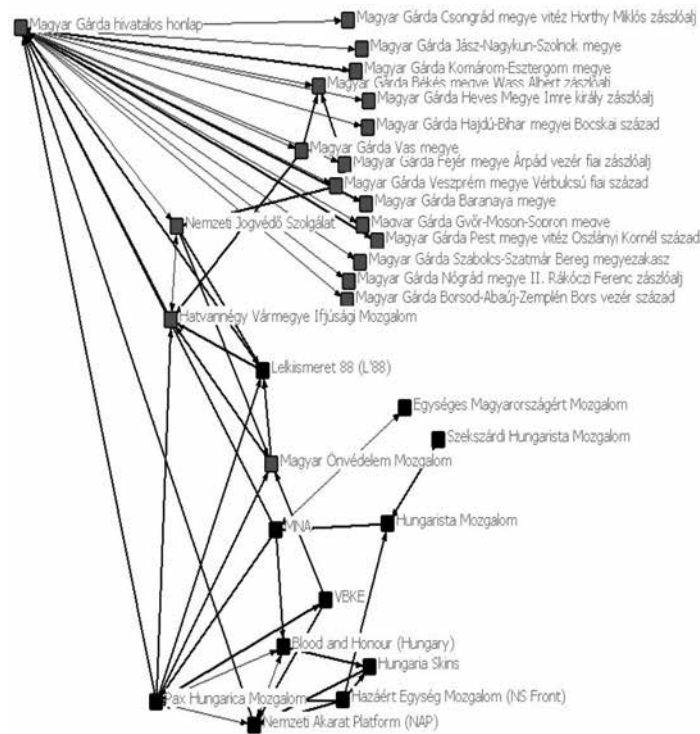
illegális szervezetnek a működése és terrorakciói kapcsán a HVIM egyik vezetője, Budaházy György ellen jelenleg is eljárás folyik. A HVIM ezenkívül szintén kapcsolatot tartott fenn a Polgári Körök Mozgalommal és a Fidelitas – Új Nemzedékkel (amely szervezetek mérsékelt politikát folytatnak), illetve a jobboldali radikálisok közül a Véderő Honvédei Nemzeti Felszabadító Fronttal, a Magyar Gárdával és annak egyik helyi szervezetével, valamint a JMMP-vel, a Hunnia Mozgalommal, a két világháború közti jobboldali hagyományokkal kapcsolatba hozható Történelmi Vitézi Renddel, azonkívül a Nemzeti Jogvédő Szolgálattal. E kapcsolathálózatban kölcsönös link a Hunnia Mozgalom és a Magyar Önvédelmi Mozgalom, illetve a Magyar Gárda hivatalos honlapja és az alakulat vasi egysége, valamint e gárda és a Nemzeti Jogvédő Szolgálat között volt.

9. ábra. Az MNA hivatalos honlapjának kapcsolathálózata a teljes elemzett honlapmintán belül

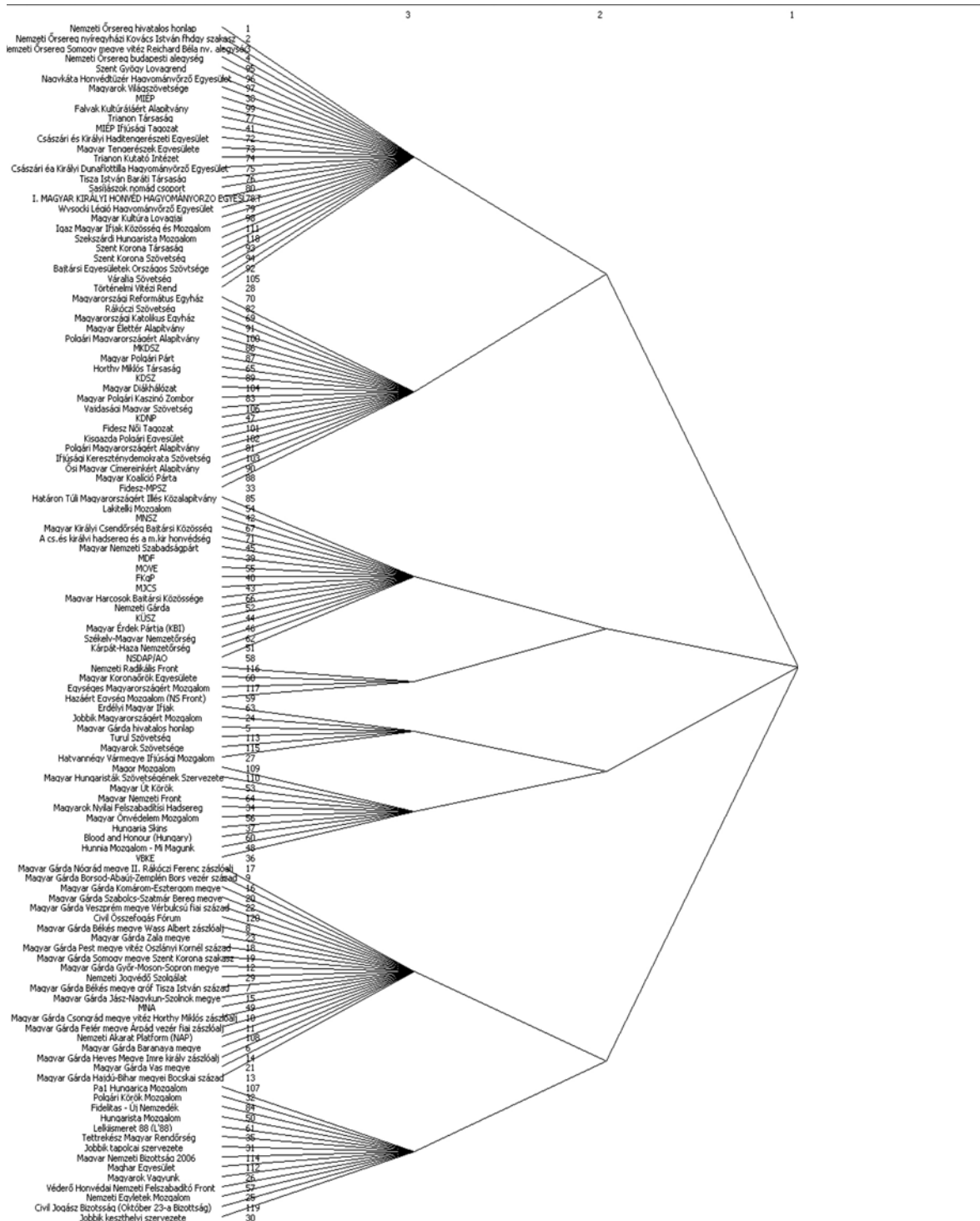
Érdeemes egy pillantást vetni a szélsőjobboldal legkorábbi paramilitáris alakulatára, az MNA-ra is. Hivatalos honlapjának kapcsolathálózata ugyanis a teljes elemzett honlapmintán belül azt mutatta, hogy a szervezet az ösztönzésére és közreműködésével létrejött Hungarista Mozgalommal, a Györkös István által létrehozott Egységes Magyarországért Mozgalommal és a Pax Hungarica Mozgalommal állt kapcsolatban (utóbbi rendezvényeinek rendszeres szereplője is volt). Érdekes viszont, hogy kapcsolatrendszerében a szkinhed Blood and Honour Hungary is megjelent, amelynek tagjai közül több éppen az MNA-t hagyta el egykor egy „becsületbírósi” döntést követően, és e szervezetek viszonyát korábban nagyfokú rivalizálás jellemezte. Megjelent az MNA kapcsolatrendszerében a Magyar Gárda hivatalos honlapja, amely újabb bizonyíték lehet az ideológiai és a terminológiai rokonságra, valamint egyes stratégiai célokból eredő hasonló törekvésekre.

Ajánlatos a „két lépés/kattintás” távolságra levő honlapokat is megfigyelni (lásd a 10. ábrát). Láthatjuk, hogy az MNA ezen távolságon belül már a Magyar Gárda összes megyei zászlóaljával, századával, szakaszával és alegységével szoros internetes kapcsolatban állhat. Kapcsolatot tarthat fenn a szélsőjobboldal szinte minden mértékadó szervezetével; de ezen a távolságon belül helyezkedett el a Nemzeti Jogvédő Szolgálat, valamint a HVIM és a MÖM is. S ami a legizgalmasabb: a szélsőjobboldali szervezetek prominensei és mások, mint a Lelkiismeret '88, a Szekszárdi Hungarista Mozgalom, a VBKE, a Hungaria Skins, a Hazáért Egység Mozgalom és a Nemzeti Akarat Platform (vagyis a legaktívabb nemzetiszocialista-hungarista szervezetek), valamint a HVIM és a Nemzeti Jogvédő Szolgálat is e „két lépés/kattintás” távolságon belül helyezkedtek el a Magyar Gárdához mérten.

10. ábra. A Magyar Gárda és a „két lépés/kattintás” távolságra levő honlapok

A Ucinet 6. programcsomag számos bonyolult algoritmust tartalmaz, amelyek segítségével különféle megfontolások alapján vizsgálhattam mintám egyéb szerkezeti jellemzőit, és alakíthattam ki abban alcsoportokat. Ezek közé tartozott a strukturális ekvivalencia vizsgálata, amely az aktorokat hasonló kapcsolathálózati pozíciójuk alapján rendezi el úgy, hogy az aktorok „felcserélhetőkké” is válnak. A hasonlóságokat vagy a különbségeket többféle módszerrel lehet azonosítani, amelyek közül magam az egy korreláción (CONCOR) és a hierarchikus klaszterezésen alapuló eljárásokat alkalmazva jutottam a 11. ábrán látható felosztáshoz. Meg kell jegyeznem azonban, hogy a Ucinet program algoritmusainak többsége csak szimmetrikus mátrixok elemzésére alkalmas, tehát esetemben is csak egy link meglétét vette figyelembe, annak irányát viszont nem.

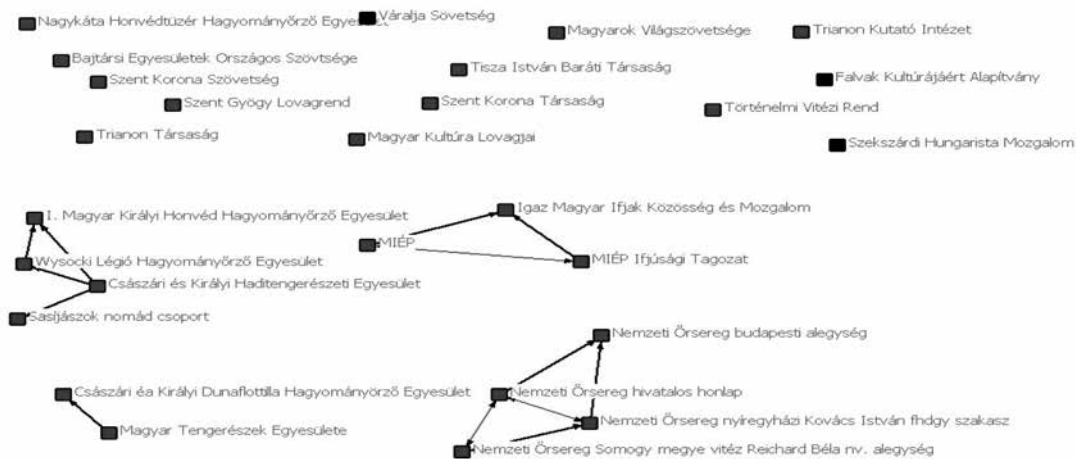

11. ábra. A kapcsolataik tekintetében hasonló (strukturális ekvivalencián alapuló) csoportok beazonosítása – CONCOR dendrogram

Elemzéseim kapcsán fontos volt, hogy a pusztán kapcsolathálózati jellemzők hasonlósága alapján kialakított csoportok (az összesen nyolc klaszter), az SPSS adatfájlban is rögzített jellemzők szerint markánsan eltérjenek egymástól. Ezeket az eltéréseket leegyszerűsítve a 12. ábrában foglaltam össze.

		Legalitás foka	Szervezeti forma	Radikalizmus foka	Alapítás helye	Szervezettség	Katonai	Fegyverhasználat	Katasztrófavédelem
Klaszter	1	Legális	NGO	radikális	vegyes	nemzetközi	vegyes	nem	kicsit
	2	Legális	NGO/párt	mérsékelt	Budapest	országos	civil	nem	nem
	3	Legális	vegyes	vegyes	vegyes-külföldi	vegyes	félkatonai	nem	kicsit
	4	fél/illegális	mozgalom	radikális/szélsőjobb	Budapest	vegyes	civil	nem	nem
	5	legális	vegyes	radikális	vegyes	vegyes	civil	nem	kicsit
	6	Illegális	mozgalom	radikális/szélsőjobb	Budapest	országos	vegyes	vegyes	nem
	7	Féllegális	NGO	radikális	vidék	regionális	félkatonai	fegyver	nagyon
	8	Legális	mozgalom	vegyes	Budapest	országos	civil	nem	kicsit

12. ábra. A strukturális ekvivalencia alapján CONCOR elemzéssel kialakított 8 szervezetcsoport „profilja”

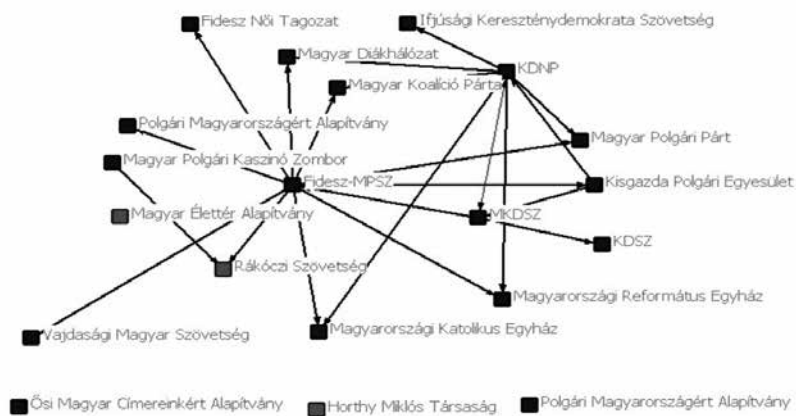

13. ábra. Az 1. klaszter kapcsolathálózata

A 12. ábrából látható, hogy pusztán a szervezetek honlapjai közötti linkek mintázata alapján, matematikai úton elkülönülnek egymástól bizonyos szervezetcsoportok. Az 1. klaszterbe (13. ábra) zömében azok a szervezetek kerültek, amelyek legálisan működnek, és a konszolidálódó vagy a konszolidált Horthy-rendszer ideológiai tradícióihoz kötődtek. (Ezek közé akár a dualizmus kori emblematikus államférfiak emlékének vagy a magyar katonai hagyományoknak az ápolása is beletartozhat, hiszen azok nagy hangsúlyt kaptak a két világháború közti propagandában.) Ezeket az NGO-kat egyaránt jellemezheti a mérsékeltebb és a radikálisabb attitűd, a nemzetközi vagy a hazai alapítás, de törekvéseik többségükben kevésbé kötődnek a két világháború közti „forradalmi jobboldal” hagyományaihoz. Inkább az antidemokratikus, tekintélyelv iránti elkötelezettség elfogadása, az elmúlt „aranykor” iránti nosztalgia, az irredenta-revizionista-sovinizista eszmeiség, a „keresztény-nemzeti gondolat” őrzése, illetve az „ősmagyar-szittya” tradíciók felvállalása karakteres náluk.

Kapcsolathálózati pozíciói miatt szinte „kakukktójásként” került e klaszterbe a Szekszárdi Hungarista Mozgalom, amely elnevezése alapján inkább a hazai nyilas hagyományokhoz köthető, bár a hungarizmus mint gondolat a dualizmus időszakában aktív politizálásba kezdett. Prohászka Ottokár püspököt már korábban jellemezte. A Nemzeti Őrsereg egységeinek honlapjai pedig minden bizonnyal azért kerültek be ebbe a klaszterbe, mert ez az irreguláris, félkatonai alakulat ideológiáját tekintve elsősorban a Gömbös Gyula és Zsilinszky Endre fémjelzte tradíciókban

keresi gyökerét. E két politikus ugyan a rendszer működésének egyes elemeit egykor kritizálta, életpályájuk is eltért egymástól, de az államfő, vagyis a kormányzó (Horthy Miklós) személye vitán felül állt náluk. Jellemző még a Nemzeti Őrsereg a keresztény-nemzeti kurzus örökségének és a (fél)katonai hagyományoknak az őrzése, azonban a német típusú nemzetiszocializmus tradícióit nem vállalják, hiszen az „német” és nem „magyar” hagyomány. Vélhetően ezért is választotta uniformisa színének az őrsereg a khakit, és fazonjának a leventéket idéző motívumokat. S ezért kerülték a fekete színt, mert az inkább a SS-t vagy a nyilas pártszolgálatoakat juttatta volna sokak eszébe.

14. ábra. A 2. klaszter kapcsolathálózata

A 2. klaszterbe a legális, mérsékelt civil szervezetek, egyházak és pártok kerültek, amelyekre jellemző lehet a Horthy-korszak „úri középosztályának”, társadalmi szerepének, státusának misztifikálása, a bizonyos ideológiai elemek, társadalmi értékek „feltámasztására” való törekvés. Azonban kevésbé jellemző rájuk a „forradalmi hevület”, illetve a „forradalmi jobboldal” irányába való tájékozódás. E szervezetek többsége konzervatív nézeteket vall, elfogadja a demokráciát, kevésbé hangoztatja a „rendszerváltás befejezetlenségét”, inkább a társadalmi viszonyok további konszolidációját hirdeti. Csoportjukra a nemzetiszocializmus eszmeisége helyett a keresztényszocialista-kereszténydemokrata attitűd a jellemző, amely persze adott esetekben nem zárja ki az esetenkénti antiszemita (judeofób) megnyilvánulások tolerálását. Az első Magyar Gárda-alakulat felavatásánál például jelen voltak a történelmi egyházak egyes képviselői is, „magánszemélyként”. S mivel a nagy felekezetek néhány pap egyéni akciójaként minősítették ezeket az eseteket, elhatárolódtak a történektől, a lelkészek többsége azóta is gyakorolhatja hivatását.

- MDF
- FKGP
- MNSZ
- MDCS
- KDSZ
- Magyar Nemzeti Szabadságpárt
- Magyar Érdék Pártja (KBI)
- Kárpát-Haza Nemzetőr
- Nemzeti Gárda
- Lektelki Mozgalom
- MOVE
- NSDAP/AO
- Székely-Magyar Nemzetőr
- Magyar Harcosok Bajtársi Közossége
- Magyar Királyi Csendőrség Bajtársi Közösség
- A cs. és királyi hadsereg és a m.k.f. honvédség
- Határon Túl Magyarorszáért Ilés Közalapítvány

15. ábra. A 3. klaszter kapcsolathálózata

A 3. klaszterbe meglehetősen vegyesen külföldi és hazai szervezetek is bekerültek. Akadt köztük olyan is, amely kimondottan antidemokratikus, rendszerellenes, „forradalmi” attitűdökkel bírt egykor, nemzetiszocialista elkötelezettségű volt, sőt manapság is az. Egy esetben a hitleri NSDAP utódpartjának vallja magát a szervezet (NSDAP/AO), és máig az európai „minihadseregek” koordinálását igyekszik ellátni. E szervezetek többségében az újnáci vagy újnycilas attitűdök is felfedezhetők. A mérsékelték közül az MDF, az FKGP és a Lakitelki Mozgalom a demokratikus átmenet időszakában a „keresztény-konzervatív” pártok legbefolyásosabbjainak, de a hazai szélsőjobboldal „bölcsőjének” is tekinthetők voltak. Ezek azóta politikai szerepeiket tekintve marginális helyzetbe kerültek. A szélsőjobboldaliak közül viszont a Magyar Jövő Csoport (MJCS), a Kommunizmus Üldözötteinek Szövetsége (KÜSZ), a Magyar Nemzeti Szabadságpárt (MNSZ) tűnt el a politikai porondról. E szervezetekre tehát a feloszlás, a marginális helyzet a legjellemzőbb, illetve az egymással való kapcsolatnélküliség. Utóbbi izolált pozíció fakadhat abból is, hogy közülük nem egynél időközben radikálisabb és szélsőségesebb aktorok is megjelentek a politikában, így helyzetükre hamarosan a határokon túli szervezetek elszigetelt állapota lett a jellemző.

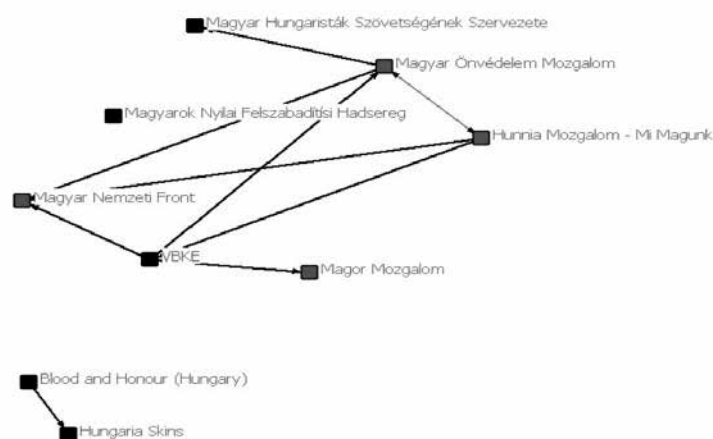
16. ábra. A 4. klaszter kapcsolathálózata

A 4. klaszterbe a legkülönbözőbb aktorok kerültek be, vélhetően azért, mert a kapcsolathálózatban nekik nem volt kötésük. A Magyar Koronaőrök Egyesületének radikalizmusa meglehetősen kérdéses lehet e tekintetben, ám tagadhatatlan, hogy hagyományőrzőik közül sokan mély nosztalgiával viseltetnek egy olyan kor iránt, amely már rég letűnt a történelemben. Ugyan e szervezet tagjai viselkedésükben talán egyáltalán nem nevezhetők radikálisnak, azonban gondolkodásuk sok szempontból rokon a radikálisok által vallott nézetekkel. A szélsőjobboldali aktorok viszont kimondottan nemzetiszocialista-hungarista irányultságúak voltak, akik elsősorban a német és magyar nemzetiszocialista tradíciók mentén, a szkinhed ifjúsági szubkultúra iránt elkötelezetteket igyekeztek szervezeteikbe tömöríteni. (Egyedül csak a Nemzeti Radikális Front [NRF] jelent kivételt néha a szélsőjobboldal határain táncoló attitűdjeivel, mert az inkább a zenei életben, mint az ideológiai mezőben mutat fel aktivitást.) E mozgalmak közös jellemzője amúgy a Budapest-centrikusság volt, vagy éppen a kapcsolathálózatban elfoglalt kevésbé centrális jelleg.

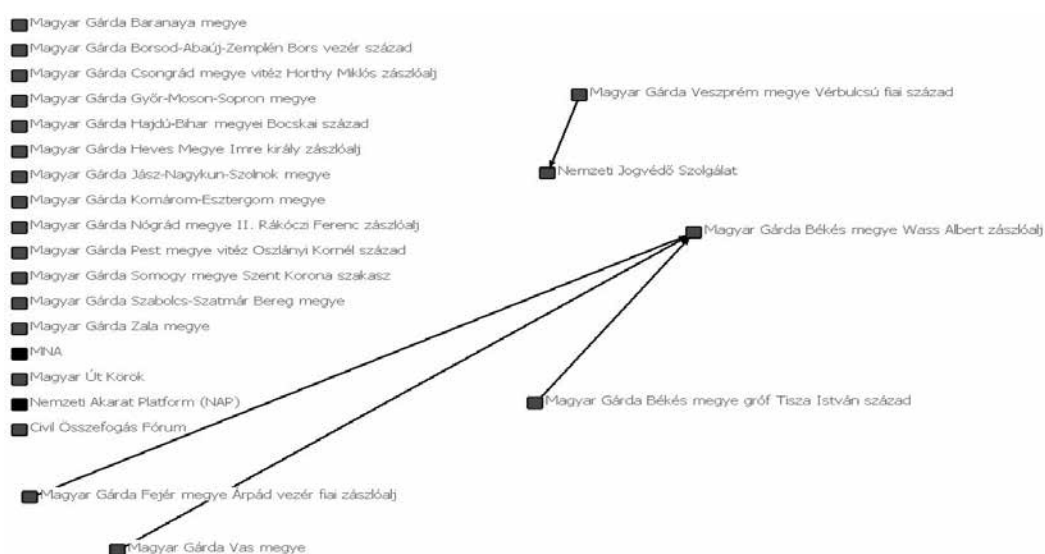
17. ábra. Az 5. klaszter kapcsolathálózata

Az 5. klaszterbe olyan jobboldali (nemzeti) radikális mozgalmak kerültek, mint a HVIM, a JMMP és a Magyar Gárda. Ezek a szervezetek voltak a minta legcentrálisabb helyzetű szervezetei, amelyek igen élénken kommunikáltak egymásról/egymással. Érdekes fejlemény, hogy ebben a klaszterben egy romániai szervezet, az Erdélyi Magyar Ifjak szervezete is elhelyezkedett, az előbbi aktorok által közösen alapított szervezetek mellett, ami a határokon túli kapcsolattartásra utal.

18. ábra. A 6. klaszter kapcsolathálózata

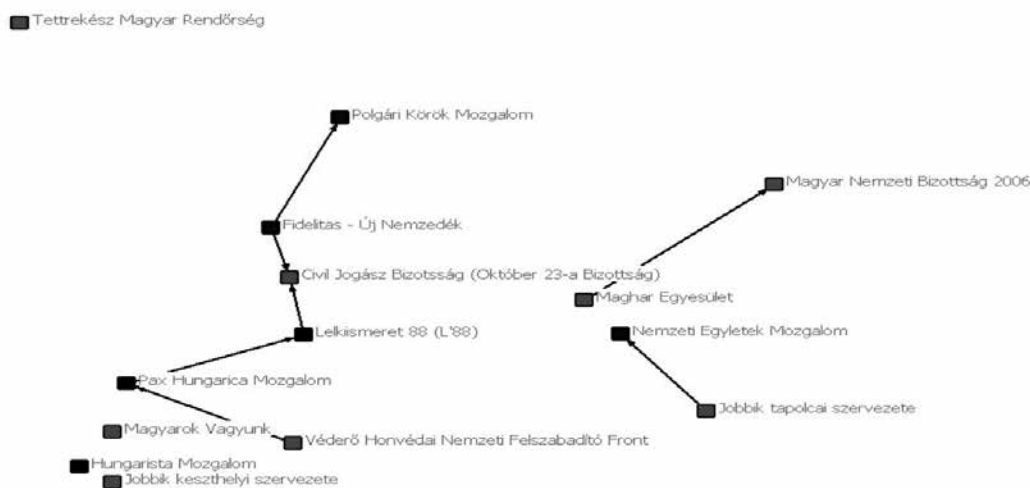
A 6. klaszter az illegális, zömében szélsőjobboldali, budapesti alapítású mozgalmakat tartalmazta. A klaszterbe került aktorok hálózata markánsan mutatta a jobboldali (nemzeti) radikalizmus és a szélsőjobboldal kapcsolatrendszerének legjellemzőbb irányait. Dolgozatom kapcsán nagyon érdekes, hogy bár a VBKE és a Blood and Honour között nem volt regisztrálható kapcsolat, de – mint egyes jelenségekből következtetni lehet rá – e mozgalmak lényegében egy és ugyanazon szervezetet takarnak.

19. ábra. A 7. klaszter kapcsolathálózata

A 7. klaszterbe elsősorban a féllégális, radikális, vidéki alapítású, regionális szervezetségű, de a vélhetően lógyakorlatokat is szervező félkatonai vagy civil szervezetek is bekerültek. Kicsit zavaró lehet esetükben, hogy a Magyar Gárda egységei szintén benne vannak a mintában, hiszen a szervezet regionális egységei e szempontból országos központhoz tartozó vidéki szervezeteknek is tekinthetők. A jobboldali (nemzeti) radikális szervezetek kapcsán a Civil Összefogás Fórum vélhetően azért kerül bele a klaszterbe, mert amint az általa szervezett demonstrációk mutatják, törekvései nagyon hasonlóak előbbieik ideológiai céljaihoz.

A 8. klaszterbe (20. ábra) főként legális, vidéki vagy fővárosi alapítású mozgalmak kerültek be. E klaszter belső szerkezete is megmutatja, hogy a mérsékelt jobboldali pártok milyen mozgalmakon keresztül kapcsolódhatnak (néhány lépés távolságra) a radikális jobboldalon át a legszélsőségebb, főként szélsőjobboldali mozgalmakhoz. A mérsékelt mozgalmak tekintetében a civil, mozgalmi jelleg tulajdonképpen az intermedier szerepük záloga is egyben. Persze ez nem azt jelenti, hogy mondjuk a Polgári Körök Mozgalom vagy a Fidelitas antidemokratikus, szélsőséges mozgalom és politikai szervezet lenne. Csak azt, hogy olykor igen szélsőséges módon jeleníthetik meg azokat a szimpátiákat és témákat, amelyekre az utóbbi mozgalmak pártszerű formák hiányában nem képesek, így azok hatásai akár a radikálisok, akár a szélsőségesek irányában is jelentkezhetnek.

20. ábra. A 8. klaszter kapcsolathálózata

A fenti elemzésekből látható, hogy a pusztán kapcsolathálózati jellemzők hasonlósága alapján kialakított klaszterek markánsan elkülönülő profilú szerveződések fogják össze, „tartalmilag” és ideológiailag is jól értelmezhető csoportokat hoznak létre, az elemzett alapsokaság értelmes, korábban nem beazonosított különbözőségeire mutatnak rá. Például arra, hogy a hazai paramilitáris egységek között a Nemzeti Őrsereg és a Magyar Gárda között is van alapvető különbség: az Őrsereg ideológiája sokkal inkább a Horthy-rendszer hagyományában gyökerezik, míg a gárda inkább nyitottabb a történelmi és mai szélsőjobboldali tradíciók irányába.

Összegzés

Tanulmányomban a kapcsolathálózati elemzéssel igyekeztem bizonyítani, hogy a jobboldali (nemzeti) radikális, szélsőjobboldali, valamint a félkatonai szervezetek tekintetében folyamatosan kimutatható a hálózati kapcsolat, és az szinte töretlenül nyomon követhető. Bár a vizsgált honlaphálózatban a sűrűségmutató értéke igen alacsony volt, ami azt jelentette, hogy az elméletileg lehetséges kapcsolatoknak csak kis száma regisztrálható a valóságban is (vagyis ahogy az elég „szellős” alapmátrixból látszott, viszonylag kevés link működött a vizsgált honlapok között), ennek

ellenére egyes szervezetek egohálósűrűsége, azonfelül a ki- és befokok vizsgálata is jelezte: egyes szervezeteknek igenis meglehetősen magas a presztízsiük a jobboldali (nemzeti) radikális szervezetek és a szélsőségesek között is. Ezt honlaplinkjeik is mutatták. A befok szerinti sűrűség alapján a Magyar Gárda hivatalos honlapjának a hálózata volt a legsűrűbb, ezt követte a JMMP és a HVIM honlapja, s a pusztán a kapcsolatok hasonlóságán alapuló eljárás is egy csoportba sorolta ezeket a szervezeteket. Vagyis minden strukturális mutató e szervezeteket hozta be olyan centrumokként, amelyek a mintában szereplő jobboldali (nemzeti) radikális és szélsőjobboldali honlapok szempontjából meglehetősen széles körű networkkel rendelkeztek.

Kutatásom eredményei azt is jelezték: annak ellenére, hogy a szélsőjobboldali szervezetek túlnyomó része illegális vagy féllegális keretek között működik, a legális jobboldali (nemzeti) radikális szervezetekkel mégis töretlen kapcsolatokat ápol, a szélsőjobboldaliak előszeretettel nevezik meg a jobboldali (nemzeti) radikálisokat linkjeikben. Fordítva mindez nem igaz, habár a szervezetek, mozgalmak és pártok között markánsan érvényesül a hasonlósági szelekció (a „like me elv”¹²). Nem jelölik meg, mert egyrészt tapasztalható a „likely hatás”, amelynek következménye, hogy a kisebb mozgalmi család kisebb valószínűséggel van összekapcsolva a nagyobbakkal, másrészt jelen van a presztízselv, amely úgy érvényesül, hogy bár első pillantásra a jobboldali (nemzeti) radikális szervezetek a náluk szélsőségesebb szervezetekkel nem ápolnak élénk kapcsolatokat, de internetes kutatásom szerint utóbbiak előszeretettel hivatkoznak az előbbiekkel meglévő ideológiai és gyakorlati akcióközösségre. Fordítva persze nem feltétlenül van így, ami első pillantásra egybevág a nemzetközi politológiai szakirodalom eddigi kutatási eredményeivel. Mindenesetre a networkanalízis segítségével igen élénk kapcsolatrendszer volt feltárható a vizsgált aktorok között annak ellenére, hogy a mérsékelt és a jobboldali (nemzeti) radikális szervezeteket elméletileg stigmatizálja a náluk szélsőségesebb szervezetekkel ápolta élénk kapcsolat. Mivel azonban hazánkban a „henye úri” vagy szelektív antiszemitizmusnak és idegengyűlöletnek, ha az egész társadalmat nem is jellemző módon, de igen befolyásos múltja van, a vizsgált pártok is jobban kötődnek az újkonzervatív hagyományokhoz, mint nyugati rokonaik. Ugyanez Nyugat-Európában a média figyelmétől kísérve komoly politikai hitelvesztést eredményezne, ami nálunk nem történik meg.

Tanulmányom végén – a mérsékelt, jobboldali radikális és szélsőjobboldali szervezetek kapcsolathálózati elemzése révén – azt is bizonyítani akartam, hogy a Magyar Gárda mozgalom feloszlata ellenére a radikálisok és a szélsőségesek közti kapcsolat az elmúlt időszakban is folyamatosan kimutatható maradt. A kutatás – egyebek mellett – az NBH éves jelentéseinek és a szakirodalom azon megállapításainak is átgondolását tűzte ki célként, hogy előbbi aktorok között mérsékelték csupán a politikai kapcsolatokat. Ám a szélsőjobboldal és a jobboldali (nemzeti) radikálisok kapcsolathálózatának vizsgálata éppen e felfogás megfontolását vetette fel, sőt azt, hogy a kapcsolatok szinte töretlenül nyomon követhetők ma is, a kapcsolatok centrumában pedig a JMMP, a HVIM és a Magyar Gárda áll.

Irodalom

- „A győri Magyar Gárda tartott lögyakorlatot”. *MTI*, 2009. január 7. <http://index.hu/belfold/garda0107/>.
- „A Magyar Gárda főkapitányát izgatással gyanúsítják”. *HVG*, 2009. április 20. http://hvg.hu/itthon/20090420_kozosseg_elleni_izgatas_magyar_garda.
- Albert Fruzsina & Dávid Bea (1994): Magyarországon tanuló külföldi diákok kapcsolathálózati jellemzői. *Szociológiai Szemle*, 3. sz.
- Angelusz Róbert & Tardos Róbert (2005): A választói tömbök rejtett hálózata. In: Angelusz Róbert & Tardos Róbert (szerk.): *Törések, hálók, hidak. Választói magatartás és politikai tagolódás Magyarországon*. Budapest: DKMKA.
- Blais, André (2000): *To Vote or Not to Vote? The Merits and Limits of Rational Choice Theory*. Pittsburgh: The University of Pittsburgh Press.
- Coleman, James S. (1990): *Foundations of Social Theory*. Cambridge: Harvard University Press.
- Diani, Mario & McAdam, Doug (2002) (eds): *Social Movement Analysis: The Network Perspective*. Oxford University Press.

¹² A „like me elv” a politikai homofília meglétére, a politikai rokonságra utaló kifejezés. Az egymás társaságát kereső „hasonszőrűekre”, „egyívásúakra” jellemző közösségi elv érvényesülése a kapcsolathálózati kutatások egyöntetű tapasztalata (Angelusz & Tardos, 2005: 117–118).

- Knoke, David (1990): *Political Networks: The Structural Perspective*. New York: Cambridge University Press.
- Knoke, David (1995): *Comparing Policy Networks: Labor Politics in the U.S., Germany, and Japan*. New York: Cambridge University Press.
- Kürtösi Zsófia (2002): *A társadalmi kapcsolatháló elemzés módszertani alapjai*. <http://www.socialnetwork.hu/cikkek/kurtZso05Let.pdf>.
- Malkovics Tibor (2010): Jó szomszédi (v)iszony? A jobboldali (nemzeti) radikalizmus és a hazai „gárdák” kapcsolathálózati elemzése. Budapest: BCE. (PhD-dolgozat), http://phd.lib.uni-corvinus.hu/654/1/Malkovics_Tibor.pdf.
- Malkovics Tibor (2011): Az „ős patkány” és a cicázó „izmusok”. A Magyar Gárda és az újrászerveződő jobboldali radikalizmus, valamint a szélsőjobboldal Magyarországon. In: Grajczjár István, Laki Ildikó & Tóth László (szerk.): *Közelítések*. Budapest: ZSKF Szociológiai Tanszék.
- Mudde, Cas (1999): A bond for life? Extreme right parties and the immigration issue. In: Zsolt Enyedi & Ferenc Erős (eds): *Authoritarianism and Prejudice – Central European Perspectives*. Budapest: Osiris.
- NBH-évkönyvek 1999–2008. <http://www.nbh.hu/bmenu7.htm>.
- Padgett, John F. & Ansell, Christopher K. (1993): Robust Action and the Rise of the Medici 1400–1434. *American Journal of Sociology*, vol. 98, no. 6, pp. 1259–1319.
- Szélsőjobbos összefogás. Szegedi gondolatok. *HVG*, 2009. június 20.
- Thurner, Paul W. & Martin Binder (2008): EU Transgovernmental Networks: The Emergence of a New Political Space beyond the Nation State? *European Journal of Political Research*, <http://www3.interscience.wiley.com/journal/120747231/issue>.
- Vedres Balázs (2006): Politikusok a magyar nagyvállalatok hálózatában 1987–2001 között. *Magyar Tudomány*, 11. sz.
- Vitári Zsolt (2006): Az NSDAP. In: Rácz Árpád (szerk.): *A Hitler-rejtély*. Gyula: Rubicon Kiadó.